

**УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ**

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2010**

YEARBOOK

ГОДИНА 2

VOLUME II

**GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS**

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Доц. д-р Круме Николоски	Ass. Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Доц. д-р Круме Николоски	Ass. Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
--------------------------	----------------------------

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)	Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian)
--	--

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров	Slave Dimitrov
Благој Михов	Blagoj Mihov

Печати Printing

Печатница „2-ри Август“ - Штип	„Vtori Avgust“ - Stip
Тираж - 300 примероци	Printing No 300

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип	Goce Delcev University
Економски факултет	Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб	Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија	2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

Д-р Ристо Фотов, д-р Еленица Софијанова Интелектуалниот капитал и новата економија	9
Д-р Ристо Фотов, Катерина Фотова Глобалната финансиска криза и нејзините последици врз светската економија	17
Доц. д-р Круме Николоски Креирање на економско-социјален модел состојба и перспективи	27
Петар Клетникоски, проф. д-р Трајко Мицески Членството на Република Македонија во светската трговска организација со посебен осврт на трговската размена со земјоделско-прехранбени производи	35
Проф. д-р Трајче Мицески Чистата совесност како фактор за вистинско лидерство	43
Проф. д-р Т. Мицески, м-р К. Чабулева, м-р Д. Јошески Анализирање на зависноста помеѓу бруто-домашниот производ и трговијата на мало во Република Македонија во период од 1990 до 2009 година со примена на економетриски модели	51
Проф. д-р Трајче Мицески Улогата на лидерството во детерминирањето на културата во организацијата	63
Доц. д-р Александар Костадиновски Рамка на ефективното здравствено опфаќање framework of effective health care coverage	77
Доц. д-р Александар Костадиновски Концептот и принципите на националните здравствени сметки The concept and principles of national health accounts	89
М-р Дарко Лазаров Други инструменти на надворешно-трговската политика	103

М-р Дарко Лазаров Режими на девизен курс	113
М-р Душко Јошески д-р Трајко Мицески Стапката на смртност на доенчињата како последица на сиромаштијата, пер capita доходот, бројот на доктори и популациониот раст во САД	123
М-р Емилија Митева-Кацарски Трговските текови во глобализираниот свет.....	133
М-р Емилија Митева - Кацарски Европска централна банка	143
Доц. д-р Крсте Шајноски Инвестиционите фондови - недоволно развиен сегмент на пазарот на капитал во Република Македонија	153
М-р Тамара Јованов-Марјанова Значење на истражувањето на пазарот за креирање на ефективни стратегии на работење	165
М-р Љупчо Давчев Стратегија на дистрибутивните канали и нивното влијание во вредносната верига	175
Доц. д-р Маргарита Матлиевска Конститутивните договори на Европската унија и нејзините стратегии низ призма на одржливиот развој	187
Доц. д-р Маргарита Матлиевска Тековни филозофии на развојот.....	201
М-р Марина Радосављевиќ - Бојчева Имплементација на средствата од Програмата КАРДС во Република Македонија	211
М-р Марина Радосављевиќ - Бојчева Имплементација на средствата од Програмата ФАРЕ во Република Македонија.....	223

М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Анализа на билансот на состојба од аспект на корпоративното управување	237
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Анализа на билансот на успех од аспект на корпоративното управување	247
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Финансиско известување - цели и задачи	255
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Извештај за готовински текови.....	265
М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска Методи на финансиска анализа	275
М-р Стеван Габер Оправданост за примена на буџетски дефицит	285
М-р Стеван Габер, м-р Василка Габер Начини за финансирање на буџетскиот дефицит	293
М-р Христина Серафимовска Претприемачко однесување - фактор за економски развој	301

ПРЕДГОВОР

Економскиот факултет во Штип, е основан на 27 март 2007 година како дел од Универзитетот “Гоце Делчев”. Почетоците на оваа високообразовна институција ги карактеризира силен елан и ентузијазам, преточени во голема желба да се твори и придонесе во унапредување на високообразовните процеси во Република Македонија. Се разбира, сето ова е во согласност со евроинтегративните процеси на постојана примена на усвоените европски методи и стандарди во научно-образовниот процес за обезбедување на квалитетно образование за нашите студенти.

Пред Вас е второто издание на Годишниот зборник на Економскиот факултет. Тој претставува потврда во остварување на целите на Економскиот факултет кои се состојат во: образување на стручно-научни кадри од областа на меѓународната економија, здравствениот менаџмент, финансискиот менаџмент, банкарство, финансии и осигурување; сметководство, финансии и ревизија и менаџмент и претприемништво на прв циклус на студии и економија на европска унија, здравствен менаџмент и MBA-менаџмент на втор циклус на студии. Се разбира, дека на тој начин придонесуваме во промовирање на научно-истражувачката работа, со што се поттикнува унапредувањето на научната и развојната мисла во функција на нивна примена во секојдневниот живот.

Особено радува фактот што со свои трудови се пројавуваат нашите млади научно истражувачки кадри.

Штип, јуни 2011 година

Проф. д-р Ристо Фотов

АНАЛИЗА НА БИЛАНСОТ НА УСПЕХ ОД АСПЕКТ НА КОРПОРАТИВНОТО УПРАВУВАЊЕ

М-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска

Abstract

Income statement (also referred as profit and loss statement, statement of financial performance, earnings statement), is a company's financial statement that indicates how the revenue (money received from the sale of products and services before expenses are taken out) is transformed into the net income (the result after all revenues and expenses have been accounted for). It displays the revenues recognized for a specific period, and the cost and expenses charged against these revenues, including write-offs (e.g., depreciation and amortization of various assets) and taxes. The purpose of the income statement is to show managers and investors whether the company made or lost money during the period being reported.

Simple analysis techniques are available to the analysts that can extract much information from the income statement, but here it must be emphasized that it should be paid more attention to the quality of that information, prior to their quantity.

Вовед

Билансот на успех, како еден од задолжителните финансиски извештаи кои ги составува компанијата, претставува преглед на сите приходи и расходи на работењето и на нето добивката или нето загубата за одреден временски период, вообичаено еден месец, три месеци или една година.¹ Овој извештај може да се сретне и под името извештај за остварената добивка или загуба од работењето на компанијата. Тој ги покажува резултатите од оперативните и финансиски одлуки донесени во врска со работењето на компанијата, во текот на конкретниот временски период.

1). Walter T.Harrison Jr., Charles t.Horngren, "Financial Accounting", Upper Saddle river, New Jersey, 2003, стр. 505.

Едноставните техники на анализа кои им стојат на располагање на аналитичарите можат да извлечат многу информации од билансот на успех, но овде мора да се нагласи дека треба да се посвети внимание, пред сè, на квалитетот на тие информации, пред нивниот квантитет.

1. Форма и содржина на билансот на успех

Оперативните одлуки донесени од страна на менаџментот на компанијата – оние кои се однесуваат на производството и маркетингот – генерираат остварена продажба или приходи, истовремено предизвикувајќи трошоци на продадени производи и услуги (познати и како трошоци на продажба). Разликата помеѓу вредноста на продажбата и трошоците на продадените производи ја претставува бруто добивката (профит).

Извршувањето на оперативните активности е поврзано со правење на административни и општи трошоци, како пример, провизии за огласи или плати на администрацијата. Со одземањето на овие трошоци од остварената бруто добивка се добива оперативната добивка (профит), која е позната и како заработувачка пред камати и даноци (ЕБИТ- earnings before interest and taxes).

Резултатот од финансиските одлуки донесени од страна на менаџерскиот тим на компанијата се рефлектираат во останатиот дел од билансот на успех. Кога трошоците за камата и даноците, врз кои влијаат донесените финансиски одлуки, ќе се одземат од оперативната добивка, се добива нето добивката. Нето добивката, всушност, е делот од остварениот финансиски резултат кој им останува на располагање на сопствениците на компанијата. Доколку компанијата поседува преференцијални акции, дивидендите исплатени врз основа на овие акции се одземаат од нето добивката, за да се добие заработувачката која им останува на располагање на обичните акционери. Во случај кога компанијата не поседува преференцијални акции, нето добивката е еднаква со заработувачката на обичните акционери. Во тој случај, бордот на директори може да одлучи оваа добивка да ја распредели целосно или делумно како дивиденди на обичните акционери, при што остатокот може да се задржи за финансирање на развојот на компанијата.

Ставката „задржана заработувачка“ во билансот на состојба ја покажува вкупната акумулирана заработувачка, намалена за сите исплатени дивиденди, од почетокот на постоење на компанијата. Истата ставка, задржана заработувачка во билансот на успех ја покажува вредноста на задржаните заработувачки (кои сè уште не се исплатени) во текот на периодот за кој се однесува овој финансиски извештај.

Нето добивката на компанијата е категорија за која постои најголем

интерес во однос на која било друга ставка од финансиските извештаи. За акционерите поголемата нето добивка на компанијата означува и поголема дивиденда, а за кредиторите поголема способност за плаќање на обврските.²

Во практиката на развиените земји компаниите се задолжени да ја искажуваат и целосната, сеопфатна добивка (comprehensive income) во своите финансиски извештаи. Оваа добивка претставува нето добивка која ги опфаќа сите приходи, расходи, добивки и загуби и се заснова на идејата дека сите резултати на компанијата (било оперативни или неоперативни) треба да бидат рефлектирани во заработувачката на компанијата. Овој концепт во практиката е познат како all-inclusive income concept.³

Во однос на остварената нето добивка искажана во билансот на успех, многу значајно е да се нагласи дека оваа добивка не го претставува вистинскиот паричен тек кој произлегува од оперативните и финансиски активности на компанијата. Таа повеќе претставува еден збирен показател за оперативните перформанси на компанијата мерени за определен временски период, добиен со користење на специфични сметководствени процедури. Зависно од користењето на овие сметководствени постапки, нето добивката може, но и не мора, да кореспондира со вистински остварениот готовински тек.

2. Вреднување на позициите во билансот на успех

Квалитетот на информациите кои се добиваат од билансот на успех зависи од структурата и квалитетот на неговите составни елементи, како и од начинот на кој се врши нивното вреднување. Исто така, од причина што компаниите не утврдуваат тотален финансиски резултат (за целиот век од нивното постоење), туку за пократки периоди, многу е значајно да се изврши и точна периодизација на приходите и расходите, заради што е можно поточно утврдување на периодичниот финансиски резултат.

Основните елементи кои ги содржи еден биланс на успех, независно од типот и големината на компанијата, се: приходите, расходите и финансискиот резултат. Вреднувањето на расходите во билансот на успех во основа произлегува од вреднувањето на трошоците, во кои најголем дел (во одредени случаи и над 90% во цената на чинење) заземаат трошоците за потрошени материјали и трошоците за постојани средства.

За вреднување на трошоците, а преку нив и на расходите, во теоријата и практиката постојат два основни концепта, и тоа:

2). *ibid*, стр.508.

3). Frank J. Fabozzi, Pamela P. Peterson, “Financial management & Analysis”, John Wiley and Sons, 2003, стр.138.

- Концептот на набавна вредност или познат како концепт на историски трошоци;
- Сите останати концепти кои не се базираат на набавната вредност и се користат многу поретко во практиката (пониска цена од дневните и набавни цени, плански цени и слично).

Со оглед на тоа дека концептот на набавна вредност беше пошироко обработен во претходното поглавје, овде само нагласуваме дека за надминување на слабостите на набавната цена во теоријата се создадени повеќе принципи, како: фи-фо, ли-фо, просечни цени и плански цени.

Пресметката на потрошокот на постојаните средства влијае врз висината на расходите во билансот на успех, а со тоа и на искажаниот финансиски резултат, особено во компаниите каде е голема застапеноста на постојаните во вкупните средства. Пренесувањето на вредноста на постојаните средства во вредноста на новите производи и услуги се врши преку амортизацијата, за чија пресметка во практиката се користат три основни методи:

- временски метод, каде како основа за потрошокот на постојаните средства се зема факторот време;
- функционален метод, каде како основни се јавуваат остварените учиноци и
- рационален метод, каде во пресметката на потрошокот на постојаните средства се земаат предвид и времето и остварените учиноци.

Во однос на приходите, како позитивни ставки во билансот на успех, во практиката многу често се среќава дилемата дали вреднувањето на приходите да се врши според фактурираната реализација или според наплатената реализација. Скоро во сите земји, па и во нашата, по однос на ова прашање постои заеднички став за примена на принципот на фактурирана реализација во изразувањето на вредноста на приходите. Овде треба да се нагласи и дека приходите се вреднуваат најчесто со користење на нето принципот (нето приходи), што значи дека бруто реализацијата како приход треба да се коригира за сите даноци, попусти и на тој начин да се сведе на нето реализација.

Изборот на различни методи за вреднување на расходите и приходите, кои им стојат на располагање на компаниите, доведува до добивање на различни финансиски резултати, а од тука и можност за користење на овие резултати за најразлични цели. Менаџментот на компанијата мора добро да ги познава предностите и слабостите на сите различни пресметки

и да ги има предвид при водење на целокупната деловна политика, како и да ги почитува ограничувањата кои често постојат во користењето на различните методи при составувањето на финансиските извештаи за даночни цели.

3. Анализа на приходите, расходите и финансискиот резултат во контекст на корпоративното управување

Основната цел на анализата на билансот на успех е во основа утврдување на тоа дали она што го кажуваат цифрите е вистинито или не. За остварување на оваа цел, аналитичарот најпрво поставува неколку иницијални заклучоци, по кои врши споредбена анализа на билансот на успех со билансите од претходните периоди или истите финансиски извештаи на други компании.

Едноставните техники на анализа кои им стојат на располагање на аналитичарите можат да извлечат многу информации од билансот на успех, но овде мора да се нагласи дека треба да се посвети внимание пред сè на квалитетот на тие информации, пред нивниот квантитет. Една квалитетна анализа на билансот на успех треба да утврди колку вистинито овој финансиски извештај ги рефлектира приходите, расходите и заработувачката на компанијата, како и да ги има предвид несовршеностите на сметководствениот систем, кои често ја искривуваат економската реалност.⁴

Со набљудување на билансот на успех во неговата основна форма, корисникот може да извлече неколку почетни, лимитирани претпоставки за постигнатиот финансиски резултат на компанијата. Првата работа која ја покажува билансот на успех, а која понатаму е предмет на анализа, е дали компанијата остварила добивка или загуба за периодот за кој се однесува овој финансиски извештај. Констатацијата за висината на остварениот финансиски резултат не кажува речиси ништо. Опстојната анализа на билансот на успех треба да опфати обработка на сите категории на приходи и расходи, учеството на одделните трошоци и приходи во вкупните трошоци и приходи, причините за појава или отсуство на одделни категории и нивната поврзаност, развојот на конкуренцијата и нејзиното влијание врз компанијата и слично.

Една од моќните алатки со која се оди подлабоко во анализата на елементите на билансот на успех претставува билансот на успех изразен во проценти. Со користење на оваа форма, секоја ставка на билансот на успех се изразува како процент од „вкупниот збир“ (приходи и расходи), кој е претставен како 100%. Претворањето на цифрите на овој начин му

4). M. Fridson, F. Alvarez, “Financial Statement Analysis”, John Wiley & Sons, 2002, стр. 49.

овозможува на аналитичарот да изврши важна споредба со билансот на успех на истата компанија од претходните периоди и со билансите на останатите компании од истата гранка или индустрија. На овој начин се создава претстава за конкурентската предност или недостаток на компанијата и за нејзиното место на пазарот. Во практиката на развиените земји оваа форма на билансот на успех се среќава под називот „common form income statement“.

За да може аналитичарот да изврши квалитетна анализа на еден биланс на успех и да открие што навистина се крие зад податоците во него, мора да тргне од фактот дека во практиката се креираат финансиски извештаи по желба на нарачателите и менаџментот има слобода, преку користење на различните сметководствени методи, да влијае врз изразување на остварените резултати на начин кој за нив е најповолен.

Овде треба да се нагласи и фактот дека јавните и приватните компании имаат спротивни интереси при составувањето на билансот на успех. При составувањето на финансиските извештаи една јавно поседувана компанија генерално настојува да ја максимизира искажаната нето добивка, која инвеститорите ја користат како основа во вреднувањето на акциите. Затоа и нивна интенција е примена на сите оние сметководствени правила кои дозволуваат дискреција и намалување на трошоците. Во овој случај компанијата ќе настојува да ги капитализира сите трошоци кај кои постои таква можност и ќе врши депрецијација на фиксните средства за што е можно подолг временски период. Сите овие ограничувања, заедно со желбата да не дојде до погрешна перцепција за компанијата во однос на примената на либерални сметководствени практики, може да доведат до пониска пазарна валуација на објавените заработувачки.

Спротивно на ова, една приватна компанија која не поседува акции со кои се тргува јавно, воопшто и не настојува некој да импресионира. За разлика од компаниите со чии акции се тргува јавно, кои подготвуваат два сета на финансиски извештаи, еден за јавноста и еден за интерни потреби, приватните компании типично подготвуваат еден сет на финансиски извештаи, имајќи ги предвид пред сè даночните власти. Нивната цел е не да ја максимизираат, туку да ја минимизираат искажаната добивка, а со тоа и да го намалат данокот кој го плаќаат.

Сето ова аналитичарите мораат да го имаат предвид при вршењето на анализа на билансот на успех и да настојуваат што е можно пореално да ја согледаат економската реалност, која често многу тешко се разоткрива.

Заклучок

Билансот на успех или извештјот за сеопфатна добивка е еден од основните финансиски извештаи кои ги составува деловниот ентитет во врска со своето деловно работење.

Квалитетот на информациите кои се добиваат од билансот на успех зависи од структурата и квалитетот на неговите составни елементи, како и од начинот на кој се врши нивното вреднување. Исто така, од причина што компаниите не утврдуваат тотален финансиски резултат (за целиот век од нивното постоење), туку за пократки периоди, многу е значајно да се изврши и точна периодизација на приходите и расходите, заради што е можно поточно утврдување на периодичниот финансиски резултат.

Основните елементи кои ги содржи еден биланс на успех, независно од типот и големината на компанијата, се: приходите, расходите и финансискиот резултат.

Основната цел на анализата на билансот на успех е во основа утврдување на тоа дали она што го кажуваат цифрите е вистинито или не. Една квалитетна анализа на билансот на успех треба да утврди колку вистинито овој финансиски извештај ги рефлектира приходите, расходите и заработувачката на компанијата, како и да ги има предвид несовершеностите на сметководствениот систем, кои често ја искривуваат економската реалност.

Користена литература

- Davidson Sidney, Stickney P. Clyde, Weil L. Roman , “Financial Accounting: An Introduction to Concepts, Methods and Uses”, Dryden Press, 1985.
- Harrison Walter, Charles T.Horngren,”Financial Accounting”, Upper Saddle River, New Jersey,2003.
- Hermanson, Edwards and Maher, “Accounting Principles”, Freeload Press, Inc.2005.
- Higgins C. Robert, “Analysis for Financial Management”, R.D.Irwin, 1984.